

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДТРИМКИ
МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ
В УКРАЇНІ:
ПИТАННЯ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТА
БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЇ**

Колективна монографія

*За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора
Фінагіної Олеси Валентинівни*

«Пономаренко»
Черкаси-2018

УДК 334.7(477)
ББК 65.29-4(4Укр)
К 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Черкаського державного технологічного університету
(протокол № 7 від 18 грудня 2017 р.)*

Рецензенти:

Савченко Сергій Олегович, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-дослідної роботи Східноєвропейського університету економіки і менеджменту (м. Черкаси);

Гончаренко Ірина Георгіївна, – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету (м. Черкаси).

Автори:

Фінагіна О. В., Захарова О. В., Скібська К. О. (1.1); Григор О. О., Якушев О. В. (1.2); Манн Р. В., Андреева К. А., Чернишов О. Ю., Плигач К. Д. (1.3); Білан О. В., Гулак Д. В., Трояновський В. Є. (1.4); Панкова Л. І., Панков М. О., Матвієнко О. Д. (1.5); Сурай А. С., Денисенко Т. О., Грамотенко А. С. (1.6); Зінченко О. А., Горохова Л. П. (1.7); Проданова Л. В., Котляревський О. В., Гавриленко Я. В. (2.1); Бойко А. І., Плаксюк О. О., Беспалько Т. І. (2.2); Яценко О. В., Бітюк І. М., Ткаченко І. П. (2.3); Панкова Л. І., Потапенко Т. П., Кучер А. В. (2.4); Пашкевич М. О., Васильконова Е. О., Пріхно І. М. (2.5); Солоха Д. В., Чумаченко Ю. С., Борецька Ю. В. (2.6); Кабанець І. А. (2.7); Осипова Є. Л. (2.8)

Концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: питання кластеризації та бізнес-інкубації: колективна монографія / за ред. проф. О. В. Фінагіної, ЧДТУ – Черкаси: Видавець Пономаренко Р.В., 2018. – 158 с.

ISBN 978-966-2554-39-7

У колективній монографії розглядаються теорія і практика підтримки малого та середнього бізнесу в Україні. Аргументовано необхідність державної підтримки національного бізнесу інструментами та методами інкубації й кластеризації. Проаналізовано галузеві та регіональні особливості інкубації бізнесу та кластероутворення в економіці України. Обґрунтовано концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу та визначено основні напрями державної економічної та регуляторної політики у сфері підтримки малого і середнього бізнесу.

Видання адресоване науковцям, аспірантам та магістрантам, небайдужих до проблематики розвитку малого та середнього бізнесу, викладачам та студентам вищих навчальних закладів; може стати в нагоді власникам бізнесу, керівникам та фахівцям, залученим до вирішення проблем розвитку та підтримки малого і середнього бізнесу.

УДК 334.7(477)
ББК 65.29-4(4Укр)
© Черкаський державний
технологічний університет, 2018

ISBN 978-966-2554-39-7

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Розділ 1 КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ТА БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЯ: ГАЛУЗЕВИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ.....	8
1.1 Моніторинг ступеня поширення процесів кластероутворення на ринку праці України.....	8
1.2 Концепція створення бізнес-інкубатора вищого навчального закладу в регіоні.....	18
1.3 Інвестиційна активність в Україні та перешкоди на шляху розвитку інноваційних кластерів.....	27
1.4 Концептуальні засади кластеризації регіональних електроенергетичних ринків України та перспектив нарощення потенціалу бізнес-інкубації.....	39
1.5 Кластеризація як методичний та організаційний аспект інтеграції банківської та біржової діяльності.....	48
1.6 Проблеми та особливості формування ділового середовища регіонів України: факторний аналіз.....	57
1.7 Вплив розвитку малого бізнесу на формування іміджу інноваційного регіону.....	64
Розділ 2 КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	73
2.1 Державна регуляторна політика у сфері підтримки малого і середнього бізнесу в Україні та її результативність.....	73
2.2 Передумови формування національної кластерної економіки: перспективи управління трансфером знань університетів	83
2.3 Концептуальні засади розвитку інноваційної системи України: проблемні аспекти ділового середовища регіонів.....	90
2.4 Стратегічні засади формування національної інноваційної моделі кластерної політики.....	97
2.5 Ділове середовище регіонів та проблеми формування позитивного іміджу територій України.....	108
2.6 Процеси інтеграції в діловому середовищі регіонів: аграрно-промисловий комплекс.....	114
2.7 Теоретичні засади емпіричного виміру ефекту підприємницьких інновацій відносним рухом маси додаткового продукту в робочому дні.....	123
2.8 Логістичний аутсорсинг як інструмент оптимізації транспортно-логістичної системи регіону.....	133
Література.....	143

ПЕРЕДМОВА

Актуальність обраної проблеми дослідження визначається передовсім тим, що в сучасних умовах переорієнтації національної економіки до умов євроінтеграції питання підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу в Україні є одним із визначальних пріоритетів державної політики з перших років економічних реформ. Вагома роль малих і середніх підприємств у забезпеченні конкурентного середовища, гнучкості національної економіки, зайнятості та доходів населення здобула широке визнання на всіх рівнях та знайшла свій вияв у здійсненні спеціальних заходів державної політики щодо підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Проте результативність заходів існуючої політики підтримки малого і середнього бізнесу є недостатньою, тому виникає необхідність пошуку інших дієвих напрямів підтримки з урахуванням сучасних глобалізаційних змін в ринковому середовищі. Наразі економічна наука та світова практика все частіше фокусуються на істотних змінах у таких інструментах державного регулювання підприємницької діяльності як: державна та регіональна політика, стратегії та концепції розвитку та підтримки підприємництва в регіонах, формування національної та регіональних кластерних політик, інкубація підприємницької діяльності та інші.

Монографію підготовлено за підсумками науково-дослідної роботи «Створення та розвиток бізнес-інкубаторів регіонального та міжрегіонального типів» (держ. реєстр. № 0115U000719), виконуваної кафедрою менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету впродовж 2015-2017 рр. й фінансованої з Державного бюджету України.

Монографія складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі аргументовано необхідність державної підтримки національного бізнесу інструментами та методами кластеризації й інкубації, проаналізовано особливості процесів кластероутворення та інкубування бізнесу в окремих галузях і сферах національної та регіональної економіки, визначено перешкоди на шляху розвитку кластерів та окреслено перспективи нарощення потенціалу бізнес-інкубації в економіці України. У другому розділі визначено основні напрями державної економічної та регуляторної політики у сфері підтримки малого і середнього бізнесу; встановлено передумови та окреслено стратегічні орієнтири формування новітньої моделі економіки України, яка ґрунтується на тісній взаємодії структур бізнесу, влади та науки й здатна забезпечити ефективний інноваційний розвиток підприємницького сектору, високу конкурентоспроможність регіонів та галузей національної економіки.

Авторський колектив

Фінагіна Олеся Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділи 1.1);

Захарова Оксана Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.1);

Скібська Катерина Олександрівна – генеральний директор Кадрового агентства ДОПОМОГА Ukraine (розділ 1.1);

Григор Олег Олександрович – кандидат наук з державного управління, доцент, ректор Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.2);

Якушев Олександр Володимирович – викладач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.2);

Манн Руслан Володимирович – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.3);

Андрєєва Катерина Андріївна – молодший науковий співробітник науково-дослідного інституту Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.3);

Чернишов Олександр Юрійович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту виробничої та невиробничої сфери Донецького державного університету управління (м. Маріуполь) (розділ 1.3);

Плигач Катерина Дмитрівна – аспірант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування, асистент кафедри економіки та підприємництва Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.3);

Білан Олена Валентинівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.4);

Гулак Даніїл Вікторович – начальник відділу організації, нормування та оплати праці ПАТ «Черкасиобленерго» (розділ 1.4);

Трояновський Володимир Єфстафійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.4);

Панкова Людмила Іллівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділи 1.5 та 2.4);

Панков Михайло Олександрович – магістрант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.5);

Матвієнко Олена Дмитрівна – аудитор «Ernst & Young», Україна, Київ (розділ 1.5);

Сурай Анна Станіславівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.6);

Денисенко Тетяна Олександрівна – магістрант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.6);

Грамотенко Аліна Сергіївна – магістрант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 1.6);

Зінченко Ольга Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (розділ 1.7);

Горохова Людмила Петрівна – директор Української асоціації з розвитку менеджменту та бізнес-освіти (м. Київ) (розділ 1.7);

Проданова Лариса Василівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.1);

Котляревський Олексій Володимирович – здобувач наукового ступеня кандидата економічних наук кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.1);

Гавриленко Яна Валеріївна – аспірант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.1);

Бойко Анжела Іванівна – доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософських та політичних наук Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.2);

Плаксюк Олена Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.2);

Беспалько Таїсія Іванівна – провідний юрисконсульт юридичного відділу Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.2);

Яценко Олександр Володимирович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки підприємства, обліку і аудиту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (розділ 2.3);

Бітюк Інна Миколаївна – старший викладач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.3);

Ткаченко Ірина Павлівна – магістрант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.3);

Потапенко Тетяна Петрівна – молодший науковий співробітник науково-дослідного інституту Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.4);

Кучер Анна Володимирівна – магістрант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.4);

Пашкевич Марина Сергіївна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Національного гірничого університету (м. Дніпро) (розділ 2.5);

Васильконова Еліна Олександрівна – кандидат економічних наук, викладач ПВНЗ Деснянський економіко-правовий коледж при МАУП (м. Київ) (розділ 2.5);

Пріхно Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.5);

Солоха Дмитро Володимирович – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки Київського національного університету культури і мистецтв (розділ 2.6);

Чумаченко Юлія Сергіївна – аспірант, викладач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.6);

Борецька Юлія Вікторівна – аспірант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаського державного технологічного університету (розділ 2.6);

Кабанець Ірина Анатоліївна – старший викладач кафедри менеджменту та оподаткування Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (розділ 2.7);

Осіпова Євгенія Леонідівна – асистент кафедри управління і технологій Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ) (розділ 2.8).

Розділ 2

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1 Державна регуляторна політика у сфері підтримки малого і середнього бізнесу в Україні та її результативність

За законодавством України, державна регуляторна політика (у сфері господарської діяльності) – напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [1].

Основним регуляторним документом (нормативно-правовим актом) у сфері підтримки малого і середнього бізнесу можна вважати Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» № 4618-VI від 22.03.2012 р. (далі – Закон) [2]. У Законі встановлено, що державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва (МСП) може здійснюватися шляхом надання трьох видів допомоги: фінансової, інформаційної та консультаційної. Фінансова державна підтримка базується на частковій компенсації відсоткових платежів за кредитами та іншими формами фінансових операцій, наданні позик і кредитів. Інформаційна державна підтримка має здійснюватися шляхом створення і функціонування різного роду інформаційних систем і мереж, що сприяють започаткуванню підприємницької діяльності у мережі Internet та надання всебічної інформації стосовно стану розвитку малого і середнього підприємництва. Консультаційна державна підтримка полягає у спрощенні доступу до інформації у режимі реального часу завдяки створенню відповідної інфраструктури.

Відповідно до Закону, кожна з трьох видів підтримки спрямована на виконання п'яти задекларованих цілей (та відповідних напрямів і шляхів реалізації проголошених завдань) державної підтримки малого і середнього підприємництва в Україні: створення сприятливих умов для розвитку; забезпечення розвитку з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня конкурентоспроможності; стимулювання інвестиційної та інноваційної активності; сприяння провадженню діяльності щодо просування

вироблених товарів, результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

За результатами діагностики положень Закону було зроблено такі висновки:

– по-перше, поставлені у Законі цілі державної підтримки підприємницької діяльності носять комплексний характер та охоплюють весь спектр факторів взаємовідносин «держава-підприємець», що мають мотивувати суб'єктів до активних дій у цій сфері;

– по-друге, переважна більшість окреслених у Законі напрямів державної підтримки спрямована на реалізацію перших двох задач, тобто створення сприятливих умов для розвитку та його забезпечення з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня конкурентоспроможності. Водночас конкретизації інших трьох цілей у Законі присвячено значно менше уваги;

– по-третє, при визначенні у Законі конкретних шляхів реалізації державної підтримки МСП, основну увагу було приділено реалізації таких напрямів, як: сприяння розвитку інфраструктури підтримки та організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів МСП. Проте такий важливий напрям, як забезпечення фінансової державної підтримки шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, у Законі взагалі не отримав відповідних шляхів реалізації;

– по-четверте, аналіз нормативно-правових документів за досліджуваною тематикою, прийнятих в Україні після 2012 р. (табл. 2.1) викрив недостатній ступінь практичної реалізації задекларованих у Законі шляхів надання державної підтримки підприємцям.

Таблиця 2.1

Основні нормативно-правові акти, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу в Україні, прийняті після 2012 р.

Назва, номер і статус документу	Опубліковано
1	2
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання печаток юридичними особами та фізичними особами-підприємцями» №1982-VIII від 23.03.2017 р. Чинний. Поточна редакція – 23.03.2017 р.	Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 18. - Ст.222
Закон України «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 1728-VIII від 03.11.2016 р. Чинний. Припинення дії – з 01.01.2018 р.	Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 4. – Ст.37.

1	2
Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» № 835-VIII від 26.11.2015 р. Чинний. Поточна редакція – 02.11.2016 р.	Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 2. – Ст.17.
Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р. Чинний. Поточна редакція – 01.01.2017 р.	Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст.158.
Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» № 1555-VII від 01.07.2014 р. Чинний. Поточна редакція – 01.07.2014 р.	Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 34. – Ст.1173.
Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» щодо вдосконалення процедури видачі документів дозвільного характеру, оформлених центральними органами виконавчої влади» №1252-VII від 13.05.2014 р. Чинний. Поточна редакція – 13.05.2014 р.	Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 28. – Ст.934.
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки» № 641-р від 28.08.2013 р. Втрата чинності – 24.05.2017 р.	http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» № 504-р від 24.05.2017 р. Чинний. Поточна редакція – 24.05.2017.	http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80
Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у скорочені строки» №1133 від 25.12.2015 р. Чинний. Поточна редакція – 05.04.2017 р.	http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1133-2015-%D0%BF
Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну регуляторну службу України» №252 від 30.04.2014 р. Чинний. Поточна редакція – 18.09.2014 р.	http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/252-2014-%D0%BF
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість» № 21 від 28.01.2016 р. Чинний. Поточна редакція – 01.03.2017 р.	http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0159-16
Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про внесення змін до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації» №451 від 06.05.2105 р. Чинний. Поточна редакція – 06.05.2015 р.	http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0546-15

1	2
Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Порядку розгляду справ про державну допомогу суб'єктам господарювання» № 8-рп від 12.04.2016 р. Чинний. Поточна редакція – 12.04.2016 р.	http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0686-16
Наказ Міністерства доходів і зборів України «Про затвердження Формату (стандарту) електронного документа звітності суб'єктів господарювання та Опису довідників, що публікуються з Форматом (стандартом) електронного документа звітності суб'єктів господарювання» № 729 від 29.11.2013 р. Чинний. Поточна редакція – 29.11.2013 р.	http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0243-14
Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку забезпечення надання територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, консультацій особам з питань організації та провадження підприємницької діяльності» № 74 від 21.02.2013 р. Чинний. Поточна редакція – 21.02.2013 р.	http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0408-13

Джерело: розроблено авторами

Так, більшість прийнятих за останні шість років законів, постанов і наказів переважно було спрямовано на дієве полегшення процедур відкриття та реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, що принесло позитивні результати і дозволило значно покращити світовий рейтинг України за ступенем сприятливості умов ведення бізнесу. Інші ж шляхи реалізації державної підтримки малого і середнього підприємництва в Україні, визначені Законом, або взагалі не були втіленими у конкретних нормативно-правових документах, або були лише окреслені у «Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 рр.» [3] як такі, що мали бути надалі розв'язаними у відповідному законодавчому акті.

Слід зазначати, що Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» був прийнятий (в 2012 р.) одночасно із Концепцією загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 рр., але сама програма так і не була розроблена. З 24.05.2017 р. розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки» № 641-р від 28.08.2013 р. втратило чинність.

До числа фундаментальних нормативних документів, які формують правове поле з питань підтримки національного малого та середнього бізнесу, належить «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р. (далі – Стратегія). В Стратегії

фактично охоплені всі ключові сфери суспільного життя, що прямо чи опосередковано впливають на розвиток малого і середнього підприємництва. Її положення узгоджені з іншими розробленими та прийнятими програмними та стратегічними документами (загальними, секторальними та галузевими), від реалізації цілей і завдань яких залежить успішна реалізація Стратегії. Таким чином, Стратегія сприятиме координації діяльності органів державної влади для здійснення виваженої та всеохоплюючої політики у сфері розвитку малого та середнього бізнесу відповідно до сучасних вимог [4].

Серед загальних стратегічних та програмних документів (що стосуються всіх ключових сфер суспільного життя, національної економіки загалом), з якими узгоджується Стратегія: Стратегія сталого розвитку “Україна 2020”, схвалена Указом Президента України від 12.10.2015 р. № 5; Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII; Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та план пріоритетних дій Уряду на 2017 рік, затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.06.2017 р. № 275; План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.09.2016 р. № 615; План дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу “Ведення бізнесу”, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1406; Стратегія подолання бідності, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р. № 161; Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385; Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 844 та ін. З числа секторальних та галузевих документів слід назвати такі: Транспортна стратегія України на період до 2020 р., Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р., Енергетична стратегія України на період до 2030 р., Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р. та ін.

В рамках Стратегії виокремлено шість стратегічних напрямів: 1) створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва; 2) розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування; 3) спрощення податкового адміністрування для малого і середнього підприємництва; 4) популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок; 5) сприяння експорту, інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва; 6) підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього

підприємництва. За кожним напрямом визначено шляхи і способи досягнення поставлених цілей та вирішення намічених завдань (рис. 2.1).

Загальною ж метою Стратегії в документі, який розглядається, визначено «сприяння розвитку підприємництва в Україні, створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого і середнього підприємництва шляхом консолідації зусиль усіх заінтересованих сторін, що забезпечить соціально-економічний розвиток країни та підвищить рівень життя населення» [4].

Для визначення ефективності державної економічної політики у сфері підтримки малого і середнього бізнесу (а також для оцінки державної регуляторної політики і дерегулювання на розвиток підприємництва, регуляторного середовища для підприємницької діяльності), оцінки позитивного або негативного впливу змін регуляторної політики на діяльність господарюючих економічних суб'єктів в сучасній економічній літературі та світовій регуляторній практиці широко застосовуються експертні оцінки й інтегральні показники, зокрема глобальний індекс підприємництва і розвитку [7], індекс політики щодо МСП [8], індекс ділового клімату для МСП [6], індекс легкості ведення бізнесу [9] тощо. З метою визначення особливостей державної регуляторної політики в Україні щодо підтримки малого та середнього бізнесу проаналізуємо динаміку деяких з цих показників.

Індекс політики щодо МСП (ІП МСП) оприлюднений у доповідях, підготовлених за результатами спільної роботи, яку проведено Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейською комісією (Головним управлінням внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та МСП), Європейським фондом освіти та Європейським банком реконструкції та розвитку. ІП МСП надає можливість оцінити політику підтримки малого і середнього бізнесу країни на предмет її відповідності принципам Європейського акту про малий бізнес (таких принципів десять) та в порівнянні з деякими країнами (країнами Східного Партнерства, до якого, за визначенням ОЕСР, входять Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна) [8].

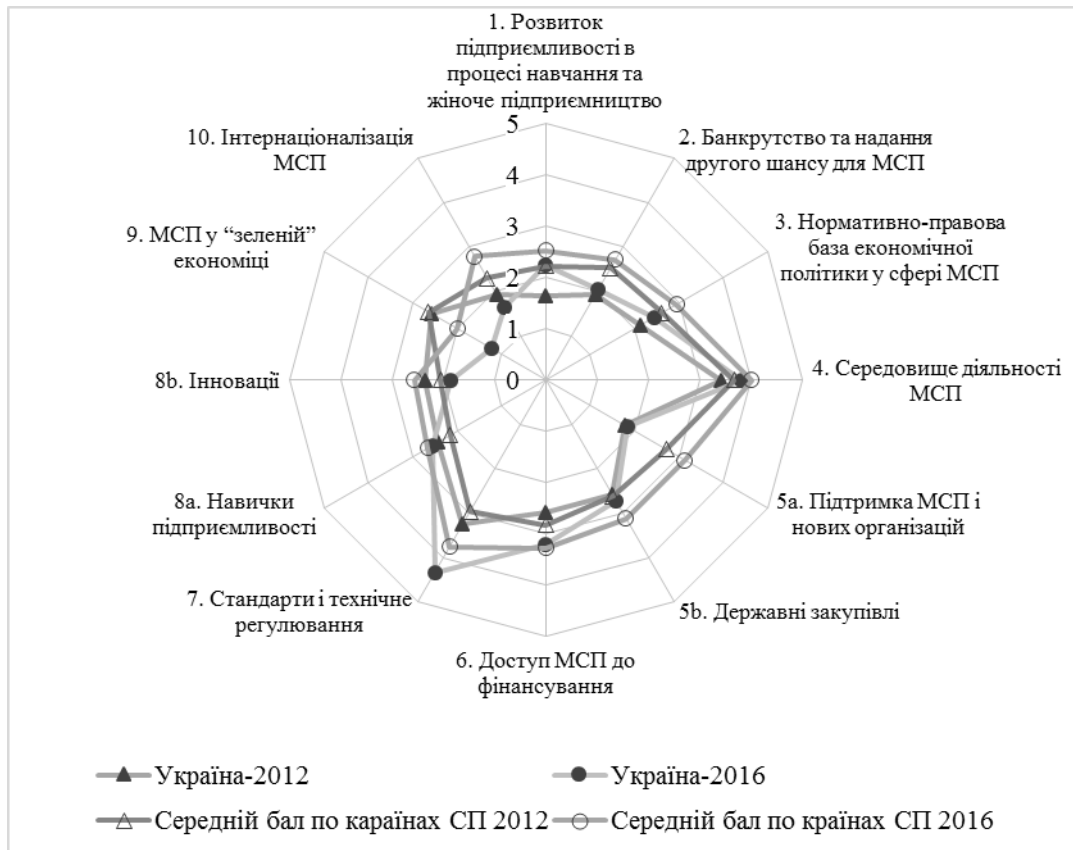
На рисунку 2.2 відображені загальні оцінки досягнень України (в балах за шкалою від 1 до 5) та країн Східного Партнерства в цілому (середній бал по країнах за такою ж шкалою) в розробці та реалізації заходів щодо підтримки МСП в 2012 р. і 2016 р. за десятьма критеріями (за методикою ІП МСП).

Аналіз оцінок України в 2012 і 2016 рр. дає змогу визначити як позитивні зрушення так і негативні тенденції в розробці та реалізації заходів щодо підтримки МСП впродовж зазначеного періоду, зокрема й заходів регуляторної політики, відповідно до принципів Європейського акту про малий бізнес.

Створення сприятливого середовища для розвитку	підвищення рівня інформаційного забезпечення, вдосконалення системи державної статистики; реалізація принципу “спочатку думай про мале” (обов’язкова оцінка регуляторними органами витрат суб’єктів малого підприємництва); спрощення процедур реєстрації нових підприємств, а також закриття підприємства; надання послуг через центри надання адміністративних послуг та Єдиний держаний портал адміністративних послуг; удосконалення ліцензійної та дозвільної системи; подальша гармонізація законодавства у сфері технічних регламентів та оцінки відповідності (сертифікації) з європейськими вимогами; зниження контролюючого тиску; забезпечення виконання контрактів та позасудове врегулювання спорів; розширення доступу до публічних закупівель; удосконалення трудового законодавства; забезпечення розвитку ефективного державно-приватного діалогу
Розширення доступу до фінансування	розширення кредитування комерційними банками; створення умов для забезпечення безпеки депозитів; використання схем гарантування кредитів; активізація використання векселів; активізація кредитування небанківськими фінансовими установами; зменшення інформаційної асиметрії завдяки веденню реєстру кредитних історій; зменшення дефіциту фінансування для суб’єктів шляхом надання послуг з лізингу і з факторингу; використання можливостей венчурного капіталу, залучення коштів неформальних інвесторів (бізнес-ангелів), добровільне об’єднання ресурсів для фінансування проектів (краудфандинг); розширення джерел фінансування суб’єктів інноваційного МСП; фінансування експорту, страхування, гарантії; впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для суб’єктів
Спрощення податкового адміністрування	впровадження електронної податкової реєстрації; спрощення системи податкової звітності, в тому числі через електронний кабінет платника податків; забезпечення ефективного процесу повернення податку на додану вартість; врегулювання питання прострочених платежів; спрощення вимог до ведення документації; зменшення обсягів неформальної зайнятості та сприяння її переходу у формальну; підвищення гнучкості ринку праці
Популяризація підприємницької культури та розвиток навчання підприємницьким навичкам	забезпечення розвитку та популяризація культури підприємництва; участь у проведенні Глобального моніторингу підприємництва; проведення на постійній основі Європейського тижня малого і середнього підприємництва в Україні; стимулювання до навчання протягом усього життя; заохочення роботодавців до навчання своїх працівників; активізація навчання суб’єктів МСП навичок ведення експортної діяльності; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері МСП; підтримка підприємництва для окремих категорій населення (внутрішньо переміщені особи, колишні військовослужбовці, молодь, старше покоління); підвищення рівня фінансової грамотності; сприяння розвитку соціального підприємництва; сприяння соціальної відповідальності МСП
Сприяння експорту / інтернаціоналізації МСП	створення сприятливих умов для провадження експортної діяльності суб’єктами МСП; стимулювання експортної діяльності шляхом запровадження відповідного навчання та інформування; наближення законодавства України до законодавства та стандартів ЄС; підвищення рівня поінформованості щодо можливостей Європейської мережі підприємств та програм ЄС (Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (HORIZON-2020), «Підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу (COSME, 2014-2020)»)
Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП	розширення спектра та якості надання послуг для суб’єктів МСП, зокрема консалтингових; посилення інституційної спроможності об’єднань підприємств; забезпечення врахування регіональних особливостей МСП; модернізація існуючої інфраструктури підтримки; інтенсифікація процесу передачі здобутків науки до сфери підприємництва; започаткування цільових ініціатив щодо кластерів та ланцюгів доданої вартості; стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій; стимулювання фінансування у дослідження та інновації; активізація трансферу технологій; сприяння екологізації МСП; використання можливостей програм ЄС: «HORIZON-2020» та «COSME (2014-2020)»

Рис. 2.1. Напрями, шляхи і способи досягнення цілей і завдань Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні (до 2020 р.)

Джерело: розроблено на основі [4]

Рис. 2.2. Оцінка досягнень України та країн Східного Партнерства в розробці та реалізації заходів щодо підтримки МСП (за методикою індексу політики щодо МСП), 2012 та 2016 рр.

Джерело: розроблено за даними [8]

Позитивні зрушення в 2016 р. як порівняти з 2012 р. (за методикою визначення ІП МСП) зафіксовано за такими позиціями:

- розвиток підприємливості в процесі навчання та жіноче підприємництво (покращення оцінки на 0,6 балу в 2016 р. як порівняти з 2012 р.) – за цим критерієм автори ІП МСП оцінюють успішність держави в процесі «створення середовища, яке сприяє процвітанню підприємців та сімейних підприємств і сприяє успіху підприємництва» [8, с. 44];

- банкрутство та надання другого шансу для МСП (покращення на 0,11 балу) – оцінюється «надання сумлінним підприємцям можливості повернутись до підприємництва невдовзі після банкрутства» [8, с. 45];

- нормативно-правова база економічної політики у сфері МСП (на 0,32 балу) – оцінюється «розробка правил відповідно до принципу «спочатку думай про мале» [там само];

- середовище (умови) діяльності МСП (покращення на 0,4 балу) – здійснюється оцінка «врахування вимог МСП органами державного управління» [там само];

- підтримка МСП і нових організацій (покращення на 0,07 балу) і державні закупівлі (покращення на 0,16 балу) – за цими критеріями

оцінюється «вдосконалення (перегляд) інструментів економічної політики з урахуванням потреб МСП» [8, с. 45-46];

– доступ МСП до фінансування (покращення на 0,63 балу) – проводиться оцінка «спрощення доступу МСП до фінансування, формування правової бази і ділового клімату, що сприяють своєчасному здійсненню платежів за комерційними угодами» [8, с. 46];

– стандарти і технічне регулювання (покращення на 1,09 балу) – оцінюється «допомога МСП в ефективнішому використанні можливостей, які надаються єдиним ринком» [там само].

Погіршення відстежується за такими позиціями:

– інновації (погіршення оцінки на 0,51 балу в 2016 р. як порівняти з 2012 р.). За цим критерієм та за критерієм «навички підприємливості» (покращення оцінки на 0,12 балу) автори методики ІІ МСП оцінюють «сприяння в удосконаленні навичок підприємливості і розвиток усіх форм інновацій» [8, с. 46-47];

– МСП у «зеленій» економіці (погіршення на 1,35 балу) – оцінюється «надання МСП можливостей використання змін умов навколишнього середовища на свою користь» [8, с. 47];

– інтернаціоналізація МСП (погіршення на 0,3 балу) – здійснюється оцінка «підтримки та сприяння МСП в отриманні переваг на ринках», які розширюються та зростають [там само].

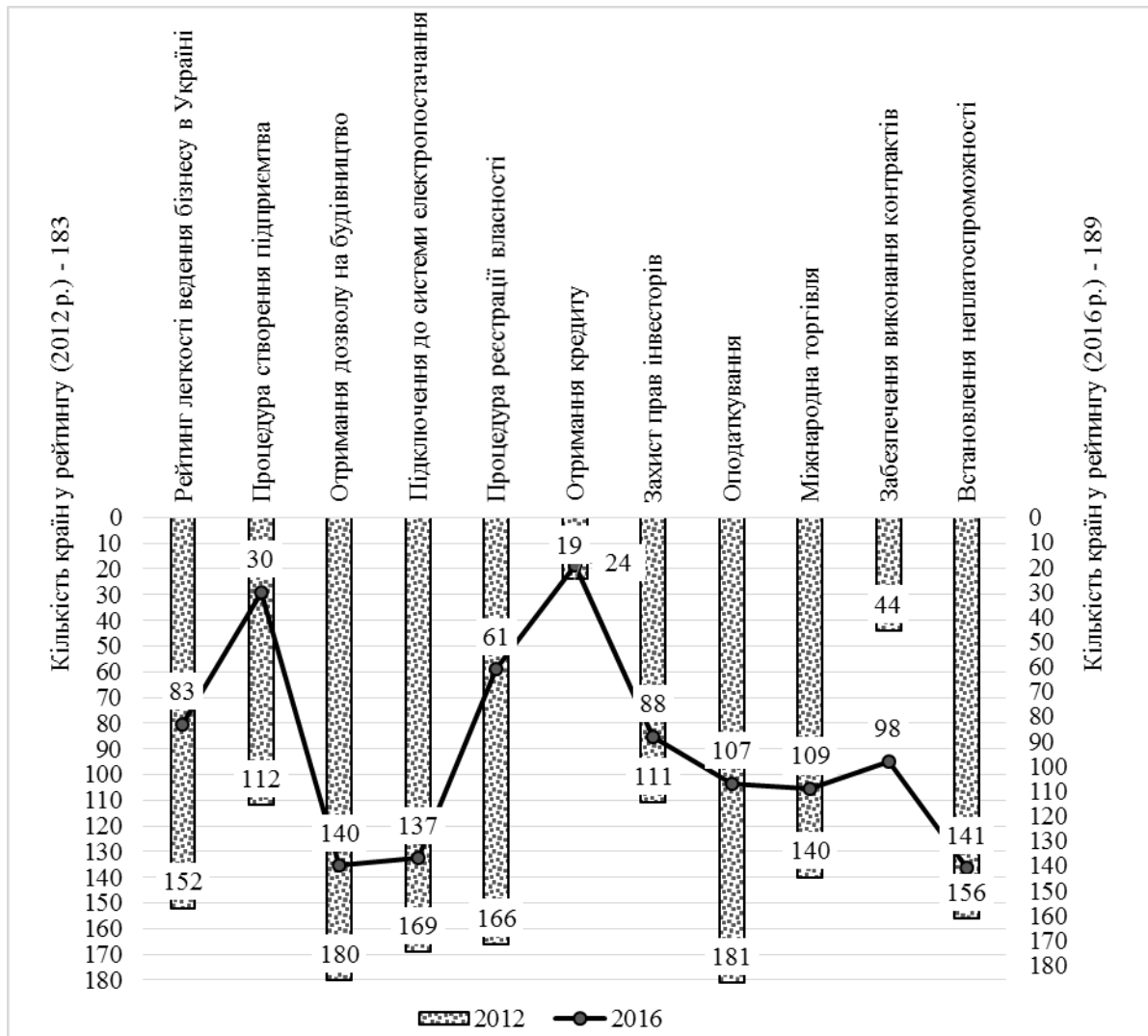
Ще один індекс, який певним чином надає можливість оцінити ефективність державної політики щодо підтримки малого і середнього бізнесу країни, і який, на нашу думку, необхідно розглянути, – індекс ведення (легкості ведення) бізнесу (ІВБ) [8]. На відміну від ІІ МСП, представленого вище, рейтинг за ІВБ визначається та оприлюднюється Світовим банком щорічно. За задумом авторів ІВБ, індекс оцінює «нормативні акти, що регулюють діяльність малих та середніх підприємств упродовж їх життєвого циклу, а також порядок їх застосування на практиці» на предмет створення сприятливих умов здійснення підприємницької діяльності: висока позиція держави у рейтингу означає, що регуляторний клімат в країні є сприятливим для підприємців, для створення і роботи місцевих малих та середніх підприємств («місцевої фірми») [5, с. 74-75].

Проаналізуємо динаміку рейтингових позицій України в 2016 р. відносно 2012 р. за методикою ІВБ, що передбачає оцінку десяти індикаторів та майже 40 параметрів, (рис. 2.3).

Аналіз дозволяє констатувати покращення оцінок України (позицій у рейтингу ІВБ) в 2016 р. як порівняти з 2012 р. за вісьмома індикаторами:

– процедура створення підприємства (покращення позиції у рейтингу: переміщення з 112 сходинки серед 183 країн світу у 2012 р. на 30 сходинку серед 189 країн світу в 2016 р.) – за цим індикатором визначається загальна кількість процедур (а також їх вартість і терміни проведення), які необхідні для реєстрації підприємства (від подачі документів підприємцем і до початку діяльності);

Рис. 2.3. Оцінка заходів регуляторної політики України на предмет створення сприятливих умов здійснення підприємницької діяльності як порівняти з іншими країнами світу (за методикою індексу ведення бізнесу та за місцем у рейтингу за індексом), 2012 та 2016 рр.

Джерело: розроблено за даними [9]

– отримання дозволу на будівництво (покращення: з 180 на 140 сходинок) – оцінюється кількість процедур (зокрема їх вартість і терміни проведення), що повинен пройти підприємець, який побудує невеликий (за розмірами) склад;

– підключення до системи електропостачання (покращення: з 169 на 137 сходинок) – здійснюється оцінка кількості процедур (у тому числі їх вартість і терміни проведення), які пройде підприємство, що підключатиме побудований склад до системи електропостачання;

– процедура реєстрації власності (покращення: з 166 на 61 сходинок) – оцінюється кількість процедур (а також їх вартість і терміни), які необхідно здійснити підприємству після придбання комерційної нерухомості для реєстрації права власності;

- захист прав інвесторів (покращення: з 111 на 88 сходинку) – проводиться оцінка рівня захисту акціонерів від неправомірних дій органів управління акціонерних компаній;

- оподаткування (покращення: з 181 на 107 сходинку) – визначається якість податкового адміністрування, а також податковий тиск на підприємство (частка податкових виплат від виручки за рік);

- міжнародна торгівля (покращення: з 140 на 109 сходинку) – оцінюються витрати підприємства при експорті або імпорті продукції (у тому числі ті, що пов'язані з підготовкою необхідних документів).

Враховуючи, що загальна кількість країн у рейтингу ІВБ в 2016 р. – 189, а в 2012 р. – 183, то покращення позицій України ще за двома індикаторами ІВБ відображає незначне підвищення сприятливості регуляторного клімату в країні для створення і роботи малих та середніх підприємств:

- отримання кредиту (переміщення з 24 сходинки у 2012 р. на 19 сходинку в 2016 р.) – за цим індикатором оцінюються фактори, які спрощують доступ бізнесу до кредитних коштів;

- встановлення неплатоспроможності (процедура банкрутства) (незначне покращення з 156 на 141 сходинку) – оцінюються процедури, які проходять підприємства-банкрути (терміни, вартість, рівень повернення кредитних коштів).

За індикатором «забезпечення виконання контрактів» місце України в рейтингу ІВБ в 2016 р. позицій у рейтингу ІВБ) в 2016 р. як порівняти з 2012 р. погіршилось на 54 позиції (вона перемістилась з 44 на 98 сходинку) – за цим індикатором здійснюється оцінка кількості процедур, термін і витрати підприємства на судове стягнення заборгованості з недобросовісних покупців його продукції.

Загальна позиція України у рейтингу ІВБ в 2016 р. відносно 2012 р. покращилась: вона піднялась з 152 місця серед 182 країн на 83 місце серед 189 країн світу.

Отже, впродовж 2012-2016 рр. в Україні спостерігаються зміни позитивного характеру в сфері розробки та реалізації заходів регуляторної політики щодо підтримки МСП та створення сприятливого регуляторного клімату для здійснення підприємницької діяльності, зокрема відповідно до принципів підтримки підприємництва та бізнесу в розвинених країнах.

2.2 Передумови формування національної кластерної економіки: перспективи управління трансфером знань університетів

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища, враховуючи вимоги сучасної глобалізації, актуалізуються питання дослідження теорії та практики процесів кластеризації. В світовому економічному просторі саме кластерні об'єднання вирішують значну

Наукове видання

Колектив авторів:

Фінагіна О. В., Захарова О. В., Скібська К. О. (1.1); Григор О. О., Якушев О. В. (1.2); Манн Р. В., Андрєєва К. А., Чернишов О. Ю., Плигач К. Д. (1.3); Білан О. В., Гулак Д. В., Трояновський В. Є. (1.4); Панкова Л. І., Панков М. О., Матвієнко О. Д. (1.5); Сурай А. С., Денисенко Т. О., Грамотенко А. С. (1.6); Зінченко О. А., Горохова Л. П. (1.7); Проданова Л. В., Котляревський О. В., Гавриленко Я. В. (2.1); Бойко А. І., Плаксюк О. О., Беспалько Т. І. (2.2); Яценко О. В., Бітюк І. М., Ткаченко І. П. (2.3); Панкова Л. І., Потапенко Т. П., Кучер А. В. (2.4); Пашкевич М. О., Васильконова Е. О., Пріхно І. М. (2.5); Солоха Д. В., Чумаченко Ю. С., Борецька Ю. В. (2.6); Кабанець І. А. (2.7); Осипова Є. Л. (2.8)

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДТРИМКИ
МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ
В УКРАЇНІ:
ПИТАННЯ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТА
БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЇ**

(українською мовою)

Колективна монографія

Підписано до друку 19.12.2017р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний,

Гарнітура Times New Roman. Умов. друк. арк. 9,18. Обл.-вид. арк. 11,6

Тираж 300 прим.

Видавець ФОП Пономаренко Р.В.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців.

Серія ДК № 3863 від 19.08.2010р.

18000, Україна, м. Черкаси, вул. Смілянська, 120/1,

тел./факс: (0472) 63-69-15, 50-30-03

e-mail:druk_r@ukr.net

www.everest.ck.ua

Віддруковано і виготовлено

в друкарні ФОП Пономаренко Р.В.,

18000, Україна, м. Черкаси, вул. Смілянська, 120/1,

тел./факс: (0472) 63-69-15, 50-30-03

e-mail:druk_r@ukr.net

www.everest.ck.ua